

Meer, maar zeker niet alles

Over het publiceren van rechtspraak op rechtspraak.nl en de vindbaarheid van relevante uitspraken

Han Jongeneel¹

Het aantal uitspraken dat jaarlijks op rechtspraak.nl gepubliceerd wordt, neemt gestaag toe. De Rechtspraak wil alle uitspraken met een maatwerkmotivering gaan publiceren, maar daarvoor is nog een lange weg te gaan. En dat is dan nog maar een deel van alle uitspraken. Waarom wordt niet alles gepubliceerd? Of moeten we dat ook helemaal niet willen?

25 jaar rechtspraak.nl

Op 9 december 1999 was in het Tropenmuseum in Amsterdam een grote groep genodigden bijeen voor de lancering van rechtspraak.nl. Op het podium stond een tafel met daarop een computer met toetsenbord. Na enkele toespraken mocht mr. Martens, toen president van de Hoge Raad, de livegang verrichten door op een knop op het toetsenbord te drukken. Hij maakte zich nog zorgen: druk ik wel op de juiste knop? Maar elke knop was goed. Door die druk op de knop was rechtspraak.nl 'in de lucht'.

De website zag er toen zo uit:

De website is sindsdien zowel voor de burger als voor de juristen een onmisbare informatiebron geworden.

In deze bijdrage kijk ik in het bijzonder naar het onderdeel 'uitspraken'. Want daar zijn belangrijke ontwikkelingen gaande. In december 2021 werd in dit blad het programma 'Meer én verantwoord publiceren' aangekondigd (hierna kortweg: het programma).² De Rechtspraak wil overgaan naar een beleid waarbij publicatie van een uitspraak op rechtspraak.nl het uitgangspunt wordt, waarvan alleen omwille van zwaarwegende redenen van wordt afgeweken (publiceren, tenzij). Voor het behalen van deze ambitie heeft de Rechtspraak tien jaar uitgetrokken. In dit artikel vertel ik eerst hoe dit programma zich heeft ontwikkeld en wat de plannen zijn. Verder ga ik, vanuit het perspectief van de jurist die relevante uitspraken zoekt, in op de vraag hoe de 'speld in de hooiberg' goed vindbaar blijft als de hooiberg ruim zeven keer zo groot wordt.

2. Het programma 'Meer én verantwoord publiceren'

2.1. Meer publiceren, maar wat? Beslissingen, uitspraken en uitspraakdocumenten

Er wordt wel gesteld dat de Rechtspraak slechts een zeer gering deel van haar uitspraken publiceert en dat eigenlijk alle uitspraken gepubliceerd zouden moeten worden.³ Daarbij treedt echter al snel een spraakverwarring op. Want waar hebben we het eigenlijk over?

Van de 1,47 miljoen zaken die de rechter in 2024 behandelde, zijn de afdoeningen in drie categorieën te verdelen:

- circa 475.000 uitspraken met maatwerkmotiveringen zoals we die kennen van rechtspraak.nl;
- circa 325.000 uitspraken met standaardmotiveringen, zoals verstekvonnissen in het civiele recht en aantekeningen mondeling vonnis in het strafrecht;
- circa 670.000 zaken worden afgedaan zonder uitspraak. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Partijen kunnen

Voor het behalen van deze ambitie heeft de Rechtspraak tien jaar uitgetrokken

royement vragen van een civiele zaak omdat zij een schikking hebben bereikt. Bepaalde zaken worden administratief afgedaan, zonder dat een uitspraak volgt.

De meest voorkomende zaken die worden afgedaan zonder dat er een te publiceren uitspraak wordt gedaan zijn:

- goedkeuring van rekening en verantwoording van een bewindvoerder (circa 400.000);
- intrekkingen bij kanton (circa 60.000);
- ter zitting gevoegde strafzaken (circa 12.000).

Ook komt het voor dat verschillende zaken in één uitspraak worden beslist. In het belastingrecht komen ‘bulkuitspraken’ voor, waarin één uitspraak wordt gedaan in soms tientallen zaken. In het strafrecht levert een strafzaak met een bijbehorende ontnemingszaak één uitspraak op, terwijl beide afzonderlijk meetellen als afgehandelde zaak.

2.2. Dataset met andere afdoeningen

De ambitie ‘publiceren tenzij’ ziet in eerste instantie op de zaken met een *maatwerkmotivering* in het uitspraakdocument. Wat de andere vormen van afdoening van zaken betreft is publicatie van documenten niet zinvol. Wie zit bijvoorbeeld te wachten op de publicatie van een verstekvonnis, waarbij een consument (wiens naam uiteraard is gepseudonimiseerd) wordt veroordeeld om zijn zorgpremie te betalen? Het zal bij onderzoek naar die vormen van rechterlijke uitspraken alleen kunnen gaan om een kwantitatieve analyse. Bijvoorbeeld: hoeveel van dit soort uitspraken zijn er? Neemt het aantal personen dat moeite heeft de zorgpremie te betalen toe? Dus volstaat dat dergelijke onderzoeken worden gefaciliteerd.

Er wordt nu gedacht aan het publiceren van een *dataset* met een overzicht van de aantallen van de verschillende soorten uitspraken met standaardmotivering en andere afdoeningen. Zo kunnen daarin wel ontwikkelingen worden gezien, ook zonder dat de beslissingen zelf worden gepubliceerd.

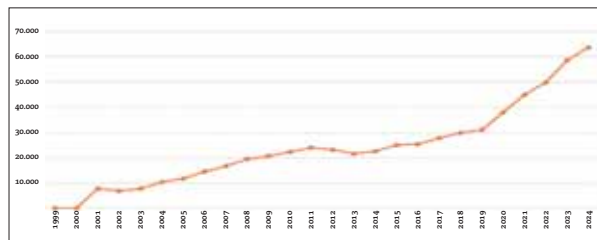
Kortom: de Rechtspraak streeft er niet naar ‘alle uitspraken’ te gaan publiceren en dat moeten we ook

helemaal niet willen. Ik vermoed dat auteurs die vinden dat ‘alle uitspraken’ moeten worden gepubliceerd vooral denken aan de uitspraken met maatwerkmotivering en dat zij niet steeds helder voor ogen hebben welke andere soorten afdoeningen van zaken er zijn en hoe zinvol of zinloos het is elk van die soorten te publiceren.

2.3. Stijgende lijn en ambitie

Het aantal uitspraken met maatwerkmotivering dat gepubliceerd wordt, vertoont een stijgende lijn:

Aantal gepubliceerde uitspraken op rechtspraak.nl

Figuur 1

Dat neemt niet weg dat het doel ‘publiceren tenzij’ nog lang niet is bereikt. In 2024 werd ongeveer 13% van de uitspraken met maatwerkmotivering gepubliceerd. De cijfers zijn als vermeld in figuur 2.

Vanaf 2021 is de ambitie om zoveel mogelijk uitspraken te publiceren aangeduid als een langetermijnpoging die vooral afhankelijk is van slimme (data)technologie. Hiervoor is tien jaar (vanaf 2021) uitgetrokken. In 2023 is begonnen met de analyse van de vernieuwing van de publicatiesystemen en de processen en organisatie die daarbij horen. In 2024 is een onderzoek naar de behoeften van de gebruikers van rechtspraak.nl gedaan, waarover hierna meer.

2.4. Wetgeving

Op dit moment is publicatie van rechtspraak op rechtspraak.nl niet wettelijke geregeld.⁵ Bij het Ministerie van

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Totaal	31.100	38.000	45.100	49.200	58.200	63.700 ⁴
Rechtbanken	16.800	24.600	30.200	36.200	45.600	50.650
Gerechtshoven	9.500	9.000	10.400	10.100	9.400	9.650
Bijzondere colleges	4.800	4.500	4.500	3.500	3.200	3.400

Figuur 2

Auteur

1. Mr. R.H.C. Jongeneel is senior rechter bij de Rechtbank Amsterdam. Met dank voor de medewerking vanuit het programma Meer én verantwoord publiceren, in het bijzonder aan Maaïke Assendorp, program-mamanager, Leo van der Wees, juridisch adviseur en Maria Baanen, business analist. Fragmenten uit deze bijdrage zijn ontleend aan ‘Intro’, het intranet van de Rechtspraak.

Noten

2. H. Naves, S. Sicking & J.G.L. van der Wees, ‘Meer én verantwoord publiceren van gerechtelijke uitspraken’, *NJB* 2021/3258, afl. 44, p. 3620.
3. Zie o.a. T. Barkhuysen, ‘Een wettelijke regeling voor publicatie van uitspraken op rechtspraak.nl’, *NJB* 2017/1278, afl. 24, p. 1649; F. Jensma, ‘De openbaarheid van de rechtspraak is een fictie’, *NRC* 26 mei 2018; A.T. Marseille & M. Wever, ‘Het

verstrekken van niet-gepubliceerde uitspraken door de Rechtspraak. Gunst of recht?’, *NJB* 2019/96, afl. 2, p. 123-124.

4. Bij de rechtbanken nam het aantal gepubliceerde uitspraken in 2024 toe met ruim 5000. Die stijging geldt met name voor uitspraken in civiele zaken, maar er zijn ook meer uitspraken in bestuurs- en strafzaken gepubliceerd. Door de gerechtshoven zijn 250 uitspraken meer gepubliceerd dan in 2023: deze toename betreft vooral

bestuurszaken. Ook bij de bijzondere colleges nam het aantal gepubliceerde uitspraken licht toe.

5. Ook zonder specifieke wettelijke regeling is er wel een grondslag voor het publiceren van rechtspraak, te weten het beginsel van openbaarheid van rechtspraak. Zie hierover ook H. Naves, S. Sicking & L. van der Wees, ‘Meer én verantwoord publiceren van gerechtelijke uitspraken’, *NJB* 2021/3258, afl. 44, p. 3620.

© Shutterstock

Justitie werkt men aan een wet publicatie rechterlijke uitspraken (WPRU).

3. De speld in de (veel grotere) hooiberg

3.1. *Verschillende soorten gebruikers van gepubliceerde rechtspraak*

We wenden nu de blik naar de gebruikers van rechtspraak. nl. Zal de gebruiker nog de meest relevante uitspraken kunnen vinden als er ruim zeven keer zoveel uitspraken worden gepubliceerd als nu?

Rechtspraak kan op verschillende manieren worden onderzocht. Een wetenschappelijke onderzoeker kan een *kwantitatieve analyse* maken. Hij kan bijvoorbeeld onderzoeken welke straffen worden opgelegd voor een bepaald delict. Die zal (in een zekere periode) graag alle uitspraken waarin een persoon van dit delict wordt verdacht analyseren en daar een kwantitatieve analyse op los willen laten, zodat uitspraken kunnen worden gedaan zoals: 'In x% van de zaken is gevangenisstraf opgelegd' of 'De gemiddelde straf voor verdachten met kenmerk X was A

en de gemiddelde straf voor verdachten met kenmerk Y was B'. Als slechts een deel van de uitspraken kan worden onderzocht, kunnen daarover minder betrouwbare uitspraken worden gedaan dan wanneer alle uitspraken kunnen worden onderzocht. Als het gaat om een delict waarbij veel zaken door de politierechter worden behandeld, die resulteren in een aantekening mondeling vonnis, zijn dat uitspraken die nu niet worden gepubliceerd en het is ook niet de bedoeling die in de toekomst te gaan publiceren. Wie daarnaar onderzoek wil doen, kan een onderzoeksvoorstel bij de Raad voor de rechtspraak indienen.⁶ Dat niet alle gegevens waarover de Rechtspraak beschikt op eerste verzoek worden verstrekt, maar alleen aan onderzoekers die van tevoren vertellen wat ze daarmee van plan zijn, lijkt me geheel terecht. Als de onderzoeksopzet niet deugt, zouden immers geheel verkeerde conclusies kunnen worden getrokken.⁷ Overigens is de toetsing van onderzoeksvoorstellen ook nodig met het oog op de privacy, want bij onderzoek naar ongepubliceerde beslissingen gaat het om beslissingen die niet gepseudonimiseerd zijn.

Kwantitatieve analyses kunnen ook betrekking hebben op de persoon van de rechter. Op dit moment worden de namen van de rechters en advocaten niet gepseudonimiseerd. Een vraag is of dat zo moet blijven als in beginsel alle uitspraken met een maatwerkmotivering worden gepubliceerd

Kwantitatieve analyses kunnen ook betrekking hebben op de persoon van de rechter. Op dit moment worden de namen van de professionele procesdeelnemers (rechters en advocaten) niet gepseudonimiseerd. Een vraag die ik hier slechts signaleer is of dat zo moet blijven als in beginsel alle uitspraken met een maatwerkmotivering worden gepubliceerd. Het publiceren van de namen van de rechters op rechtspraak.nl maakt het immers mogelijk om profielen van rechters te maken.⁸

De gebruikers die zo veel mogelijk uitspraken willen gebruiken voor een kwantitatieve analyse vormen een kleine groep (voornamelijk journalisten en wetenschappelijke onderzoekers), ik laat deze groep nu verder buiten beschouwing. Ook laat ik het gebruik van gepubliceerde uitspraken voor training van AI-modellen buiten beschouwing.⁹

Bij de overige gebruikers zijn er gebruikers die een algemene interesse hebben in rechtspraak, maar ook gebruikers (al dan niet juridische professionals) die op zoek zijn naar juridisch inhoudelijke kennis, bijvoorbeeld naar de vraag wat geldend recht is op een bepaald punt. Denk bijvoorbeeld aan allerlei juristen in dienst van de overheid, bedrijfsjuristen, deurwaarders, advocaten of rechters, maar soms ook burgers. Het antwoord op dergelijke vragen kan soms gevonden worden in een enkele uitspraak van de Hoge Raad of de Raad van State. Maar het kan ook zo zijn dat met zoektermen een serie uitspraken wordt gevonden en dan zal moeten worden beoordeeld welke van die uitspraken relevant is voor de beantwoording van de vraag. En natuurlijk is in rechtspraak.nl niet op elke vraag een (eenduidig) antwoord te vinden. Deze categorie gebruikers is niet gebaat bij publicatie van veel uitspraken waarin 'niets nieuws' staat. Een bepaald trefwoord levert dan meer treffers op, maar de uitspraken waar deze groep gebruikers wat aan heeft, zijn daarin dan moeilijker te vinden.

3.2. Ervaringen van gebruikers van rechtspraak.nl

In het kader van het programma heeft het Programma-team in augustus 2024 het *Onderzoeksrapport*

6. Zie het volgende formulier: rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/toetsingsprocedure-extern-onderzoek.pdf.

7. Kritisch over wat zij noemen 'het onderzoeksbeoordelingskeurslijf', A.T. Marseille & M. Wever, 'Het verstrekken van niet-gepubliceerde uitspraken door de Rechtspraak. Gunst of recht?' *NJB* 2019/96, afl. 2, p. 124. Het ging daarbij om niet-gepubliceerde uitspraken met maatwerkmotivering. Zoals gezegd is het streven die uitspraken meer en meer te publiceren. Als alle uitspraken met maatwerkmotivering worden gepubliceerd is onderzoek daarnaar zonder medewerking van de Raad voor de rechtspraak mogelijk.

8. In Frankrijk is dit verboden. Zie hierover: G.M. de Vries, 'Rechtswetenschappelijk onderzoek naar rechters door kwantitatieve analyse van jurisprudentie: waar ligt de ethische grens bij het profileren van

rechters?', *RMThémis* 2021/2, p. 50-68.

9. Katja van Kranenburg stelt namens de projectgroep Digitalisering & AI in de advocatuur dat voor het trainen van kunstmatige intelligentie alle inhoudelijke rechterlijke uitspraken openbaar zouden moeten worden gemaakt. Zie Jennifer Mol en Edwin van der Schoot, 'Rechters voelen er weinig voor om door AI te worden geanalyseerd', *FD* 3 juni 2025, p. 8. Het in dit artikel genoemde percentage van gepubliceerde uitspraken (4%) is als we het hebben over uitspraken met een maatwerkmotivering overigens onjuist, dat is niet 4% maar 13%, zie onder 2.1-2.3.

10. Een extract van het rapport met focus op externe raadplegers is te vinden op rechtspraak.nl:rechtspraak.nl/mvp.

11. De online enquête op rechtspraak.nl is 4359 keer ingevuld. Er zijn 54 interviews afgenomen.

Raadplegen van uitspraken vastgesteld. Daarin is verslag gedaan van een onderzoek naar het gebruik van rechtspraak.nl.¹⁰ Onder de raadplegers van uitspraken is een enquête gehouden. Vervolgens zijn nog interviews afgenomen.¹¹

In dit onderzoek zijn verschillende gebruikersgroepen onderscheiden, die uitspraken raadplegen met het doel 'jurisprudentieonderzoek' of 'zich informeren':

- de juridisch professionals, opgesplitst naar:
 - externen (buiten de Rechtspraak); en
 - internen (binnen de Rechtspraak);
- burgers;
- journalisten; en
- wetenschappers.

De laatste twee groepen zijn meegenomen omdat zij, hoewel zelf gering in aantal, wel een grotere groep bedienen. De onderzoekers onderscheiden verschillende gebruiksdoelen:

- het bijhouden van alle belangrijke uitspraken binnen een thema of specifiek gebied van het recht;
- het zoeken naar één specifieke uitspraak, met een ECLI- of zaaknummer, of met gebruik van trefwoorden en filters;
- het zoeken naar alle uitspraken die gaan over een situatie die zoveel mogelijk lijkt op een specifieke situatie ('jurisprudentieonderzoek'), bijvoorbeeld ten behoeve van de voorbereiding van een zaak door een advocaat of rechter.

Uit de enquête blijkt dat de belangrijkste gebruiksdoelen (men kon er verschillende opgeven) op het vlak van de juridische inhoud liggen: 54,5% voorbereiding op een rechtszaak, 26% om de kansen in een toekomstige zaak in te schatten, 15% in verband met het schrijven van een boek of artikel (naar ik aanneem meestal op juridisch vlak). Bij de categorie 'Anders' werd vaak 'het bijhouden van vakken' als gebruiksdoel genoemd. Veel minder vaak werden niet-juridische doeleinden genoemd: ruim 26% noemt algemene interesse en ruim 19% nieuwsgaring. In de restcategorie 'Anders ...' wordt ook 'onderwijs' vaak genoemd. Dit kan overigens ook juridisch onderwijs zijn.

3.3. Drie methoden om de vindbaarheid te verbeteren

Hoe kan de vindbaarheid van relevante uitspraken worden behouden of zelfs verbeterd voor de gebruikers die op zoek zijn naar inhoudelijke juridische informatie? In de aankondiging van het programma in 2021 werd dit al als een van de uitdagingen benoemd:

Uitdaging 5: waar is de speld?

Momenteel worden alleen maatschappelijk of juridisch relevante uitspraken gepubliceerd. Er heeft dus al een selectie op relevantie plaatsgevonden. Wanneer (in beginsel) alle uitspraken worden gepubliceerd, zal het vinden van (relevante) uitspraken een stuk lastiger worden.

Om de speld in de juridische hooiberg te kunnen vinden, is het belangrijk dat metadatering zoals rechtsgebiedenindeling, inhoudsindicatie en verwijzingen

naar wetgeving, richtlijnen en andere uitspraken verbetert. Met het oog hierop heeft de Rechtspraak dan ook de ambitie om de verhoging van de kwantiteit van gepubliceerde uitspraken hand in hand te laten gaan met een verhoging van de kwaliteit van de metadatering. Door koppeling van de grotere hoeveelheid uitspraken aan een meer geavanceerde zoektechnologie, data-analysetechnieken en wellicht kunstmatige intelligentie zal ook het gebruikersperspectief van de te ontwikkelen databank de aandacht krijgen die het nodig heeft.¹²

Het gebruikersonderzoek noemt drie methoden om de vindbaarheid van uitspraken te verbeteren.

- Er kunnen betere metadata (aan de uitspraak toegevoegde eigenschappen) worden toegevoegd;
- Het zoeken op trefwoorden kan worden verbeterd als ook synoniemen en afwijkende schrijfwijzen worden gevonden;
- Na het zoeken op trefwoord is voor de nadere selectie de kwaliteit van de inhoudsindicatie van belang.

Ik ga nu in op een aantal metadata die aan uitspraken kunnen worden toegevoegd.

3.4. Rechtsgebiedenindeling

Rechtspraak.nl kent op dit moment een rechtsgebiedenindeling op twee niveaus. De rechterlijke instantie die een uitspraak opslaat ter publicatie op rechtspraak.nl moet het rechtsgebied en het subrechtsgebied kiezen. Het is niet mogelijk verschillende subrechtsgebieden te selecteren.

Bestuursrecht

- Ambtenarenrecht
- Belastingrecht
- Bestuursprocesrecht
- Bestuursstrafrecht
- Europees bestuursrecht
- Mededingingsrecht
- Omgevingsrecht
- Socialezekerheidsrecht
- Vreemdelingenrecht
- Geen subrechtsgebied

Civiel recht

- Aanbestedingsrecht
- Arbeidsrecht
- Burgerlijk procesrecht
- Europees civiel recht
- Goederenrecht
- Insolventierecht
- Intellectueel-eigendomsrecht
- Internationaal privaatrecht
- Mededingingsrecht
- Ondernemingsrecht
- Personen- en familierecht
- Verbintenissenrecht
- Geen subrechtsgebied

Internationaal publiekrecht

- Mensenrechten
- Volkenrecht
- Geen subrechtsgebied

Strafrecht

- Europees strafrecht
- Internationaal strafrecht
- Materieel strafrecht
- Penitentiair strafrecht
- Strafprocesrecht
- Geen subrechtsgebied

Hier is een verdere differentiatie denkbaar. Zo is mijn ervaring als civiele rechter dat ik veel verschillende uitspraken doe en dat we die in de Rechtbank Amsterdam als verschillende rechtsgebieden ervaren, elk met een eigen kennisgroep die de relevante rechtspraak bijhoudt, (bijvoorbeeld bouwrecht, verzekeringsrecht, personenschade, collectieve actie/massaschade). Maar al deze zo verschillende uitspraken vallen allemaal onder 'verbintenissenrecht'. Denkend aan de kantonpraktijk valt natuurlijk op dat arbeidsrecht wel, maar huurrecht en consumentenrecht niet als afzonderlijk rechtsgebied kunnen worden gekozen. Om maar wat te noemen. En wat te denken van een uitspraak waarin in een verzekeringszaak een ingewikkelde procesrechtelijke knoop wordt doorgesneden en ook een interessante beslissing op verzekeringsrechtelijk gebied wordt genomen? Bij het publiceren zal op dit moment moeten worden gekozen tussen Burgerlijk procesrecht en Verbintenissenrecht. Wie zoekt met een combinatie van subrechtsgebied en trefwoorden zal mogelijk deze uitspraak missen.

Hier valt dus nog wel wat te verbeteren. De gedachten in het programma gaan in de richting van het hergebruik van de bij het registreren van de zaak gegeven zaaktypering, waarbij (maximaal) vier niveaus gebruikt kunnen worden. Dat zou dan kunnen zijn bijvoorbeeld: *Bestuursrecht – Belastingrecht – Lagere overheden – Afvalstoffenheffing*

Een zaakstypering op (maximaal) vier niveaus zal zeker een positief effect hebben op de vindbaarheid van uitspraken. Wel is het zaak nietszeggende aanduidingen te vermijden. Om een voorbeeld te geven: weinig informatief is: *Civiel recht – verbintenissenrecht – bouwrecht*

Vrijwel alle civiele bouwzaken vallen namelijk onder het verbintenissenrecht. Beter zou zijn bijvoorbeeld:

Civiel recht – bouwrecht – consument

Een betere indeling in rechtsgebieden zal vooral van belang zijn voor de groep gebruikers die ontwikkelingen op een bepaald rechtsgebied bij willen houden.

Voor de vraag welke rechtsgebieden dan zouden moeten worden onderscheiden zou ik de 'tijdschrift-test' willen voorstellen: een rechtsgebied dat een eigen specialistisch tijdschrift heeft, is een relevant rechtsgebied. Te bezien is of het bij het publiceren van de uitspraak (waarbij naar ik aanneem de van de zaak geregistreerde zaakstypering kan worden aangepast of aangevuld) ook de mogelijkheid kan worden geschapen om meerdere deelrechtsgebieden te kiezen. Dat zou de vindbaarheid verder kunnen verbeteren.

De inhoudsindicatie is voor verreweg de meeste gebruikers van rechtspraak.nl het belangrijkste middel om te bepalen of een uitspraak relevant is

3.5. De inhoudsindicatie

De inhoudsindicaties op rechtspraak.nl lopen sterk uiteen. Soms wordt volstaan met enkele trefwoorden, soms is het een korte of zelfs heel lange samenvatting van de uitspraak. Uit de enquête blijkt dat de inhoudsindicatie voor verreweg de meeste gebruikers van rechtspraak.nl het belangrijkste middel is om te bepalen of een uitspraak relevant is. De wensen op dit gebied zijn in het onderzoeksrapport als volgt samengevat:

‘Men wil graag bij iedere uitspraak een inhoudsindicatie, meer uniformiteit in de inhoudsindicaties, uitgebreidere inhoudsindicaties die beter de kern van de uitspraak weergeven (niet één enkele afkorting maar ook weer geen lange lap tekst), de belangrijkste rechtsoverwegingen en wetsartikelen vermeld zien, het oordeel vermeld zien. Over de vorm is men verdeeld: sommigen willen graag dat een inhoudsindicatie bondig is, en juridische termen bevat, anderen hebben liever lopende zinnen in klare taal.’

Mogelijk is het hierbij ook van belang met welk doel men zoekt. Voor de geïnteresseerde leek is een andere inhoudsindicatie nuttig dan voor de juridische professional. Vooralsnog gaan de gedachten bij het programma echter niet uit naar verschillende inhoudsindicaties voor verschillende doelgroepen, dus zal de inhoudsindicatie vooral moeten worden afgestemd op de gebruikers van wie wordt verwacht dat ze geïnteresseerd zijn.

Er is een ‘Richtlijn Inhoudsindicatie uitspraak’, waaruit ik het volgende citeer:

Wat staat er in een goede inhoudsindicatie?

Steekwoorden of trefzinnen die betrekking hebben op:

- een specifiekere aanduiding van het subrechtsgebied (bijvoorbeeld ‘gemeentelijke belastingen’ als het kenmerk subrechtsgebied in JustWord¹³ leeg is gelaten of gevuld met ‘belastingrecht’);
- het onderwerp van de uitspraak (bijvoorbeeld een nieuwe wet of een maatschappelijk thema);
- de relevante wetsartikelen (zie wetten.overheid.nl voor de juiste citeertitel);
- de rechtsvraag;
- de beslissing.

Maximaal 40 woorden.

Die veertig woorden worden aanbevolen omdat de bezoeker dan in één oogopslag het zoekresultaat kan beoordelen. Mijn indruk is dat deze richtlijn in de Rechtspraak tamelijk onbekend is. Er wordt in ieder geval niet actief op toegezien dat inhoudsindicaties hieraan voldoen en dat is dan ook niet het geval. Ik nam een steekproef en bekeek honderd van de op 7 februari 2025 aan rechtspraak.nl toegevoegde uitspraken. Van de honderd inhoudsindicaties waren er vijftien superkort: minder dan vijf woorden. Soms zelfs maar één woord en opvallend vaak was dat het woord ‘plakvovo’, voor de leek (en ook voor wie niet in het vreemdelingenrecht thuis is) een totaal nietszeggende inhoudsindicatie. Maar aan de andere kant van het spectrum: inhoudsindicaties van 117, 127 of zelfs 305 woorden.¹⁵

Verwijzingen naar wetsartikelen trof ik weinig aan: in veertien van de honderd uitspraken. Als ik me verplaats in iemand die een zoekopdracht heeft gegeven en de honderd inhoudsindicaties uit mijn steekproef onder ogen krijgt en me afvraag hoeveel inhoudsindicaties zouden kunnen helpen bij een nadere selectie van uitspraken is mijn oordeel als volgt. In de steekproef van honderd willekeurige inhoudsindicaties met publicatiedatum 7 februari 2025 meen ik dat 60% zo ongeveer voldoet aan de te stellen eisen, 20% kan duidelijk beter en 20% is echt ver onder de maat. Daarbij valt op dat vooral inhoudsindicaties in vreemdelingenzaken vaak ultrakort en cryptisch zijn, al waren er ook in vreemdelingenzaken inhoudsindicaties die informatief waren en voldeden aan de richtlijn. Er is ruimte voor verbetering.

Het programma bekijkt in 2025 of AI een handje kan helpen bij het maken van een inhoudsindicatie. De software zou dan degene die publiceert een voorstel kunnen doen voor een inhoudsindicatie. Ik denk dat naarmate een uitspraak meer op voorafgaande uitspraken lijkt, AI beter zal presteren. Maar AI heeft zijn beperkingen, want AI kent noch de wereld noch het recht. De menselijke controle en zo nodig correctie zullen zeker nodig zijn.

Voor de inhoudsindicatie en alle andere metadata die kunnen worden toegevoegd geldt dat de medewerkers van de Rechtspraak op alle niveaus zich daarvoor moeten inspannen. Dat begint al bij het juist inboeken van de zaak in het administratieve systeem. Bij het publiceren zal de rechter of gerechtsjurist die de zaak publiceert aandacht moeten besteden aan de rechtsgebiedsindeling en de inhoudsindicatie. Correcte en informatieve metadata zijn van essentieel belang voor de vindbaarheid van relevante uitspraken.

In steeds meer uitspraken is een samenvatting van de uitspraak opgenomen. Vooral in zaken die publieke belangstelling wekken wordt dit meer en meer gebruike-

¹² H. Naves, S. Sicking & L. van der Wees, ‘Meer én verantwoord publiceren van gerechtelijke uitspraken’, *NJB* 2021/3258, afl. 44, p. 3623.

¹³ JustWord is een hulpprogramma voor het schrijven van beslissingen. Inmiddels wordt ook gebruik gemaakt van een soortgelijk programma: *Schrijfhulp*.

¹⁴ Zie ook L. van der Wees, *Column: Beste*

Rechtspraak, een paar vragen..., recht.

nl/189299/column-beste-rechtspraak-een-paar-vragen, (vraag 2).

¹⁵ Om precies te zijn: 0-10 woorden: 28; 11-20 woorden: 24; 21-30 woorden: 8; 31-40 woorden: 11; 41-50 woorden: 5; 51-60 woorden: 7; 61-100 woorden: 13; meer dan 100 woorden: 4.

lijk. Als er een samenvatting in de uitspraak staat, zou in de inhoudsindicatie een link naar de samenvatting kunnen worden opgenomen, waardoor de inhoudsindicatie kernachtig kan blijven.

3.6. Verwijzingen naar wetgeving, richtlijnen etc.

Wie op rechtspraak.nl een uitspraak opent kan op 'verrijkte uitspraak' klikken en ziet dan de vindplaatsen van rechtspraak en wetgeving als link waarmee die rechtspraak en wetgeving direct geopend kunnen worden. Dat is natuurlijk een handige functie. Het is de vraag waarom die functie niet standaard in de gepubliceerde uitspraken is opgenomen.

Voor verwijzingen naar rechtspraak geldt dat een eenmaal gedane uitspraak niet meer wordt gewijzigd behoudens een herstelvonnis of aanvullend vonnis, maar daar kan dan naar worden verwezen. Ingewikkelder is een verwijzing naar wetgeving. Denk aan de situatie dat een uitspraak verwijst naar een inmiddels gewijzigde of vervallen bepaling. Wat bijvoorbeeld als een uitspraak verwijst naar artikel 843a Rv. Dit artikel is per 1 januari 2025 vervallen, maar de daarin opgenomen regeling is nader uitgewerkt nu te vinden in artikel 194-195a Rv. Wat moet een gebruiker zien als hij in een oude uitspraak op artikel 843a Rv klikt? De oude wettekst? Dat is misleidend, want die gold wel ten tijde van de uitspraak, maar nu niet meer. De oude wettekst + de mededeling dat deze vervallen is? Ook misleidend, want de regeling is feitelijk nog grotendeels van kracht. De nieuwe regeling dan? Ook misleidend, want die wijkt wel iets af van de oude. Kortom, dit kan interessante puzzels opleveren. Ik zou hier als gebruiker het liefst de oude wettekst zien, maar dan met een duidelijke mededeling: *Vervallen, zie nu artikel 194-195a Rv*. En er moet ook nog een verwijzing naar het overgangsrecht bij. Dit roept wel de vraag op of met een louter technische oplossing kan worden volstaan.¹⁶

3.7. Verwijzing naar andere uitspraken

Dit kan beter. In einduitspraken wordt niet altijd naar tussenuitspraak verwezen (met ECLI-nummer), al zou dat wel wenselijk zijn. Ook kan het voorkomen dat een uitspraak van een hof online staat, maar de uitspraak van de rechtbank waarvan beroep is ingesteld niet.¹⁷ Maar ook als beide uitspraken gepubliceerd zijn, kan een uitspraak in eerste aanleg in hoger beroep vernietigd of bekrachtigd zijn, zonder dat dit in de uitspraak in eerste aanleg zoals deze op rechtspraak.nl staat te zien is.¹⁸ Dat zou wel wenselijk zijn.

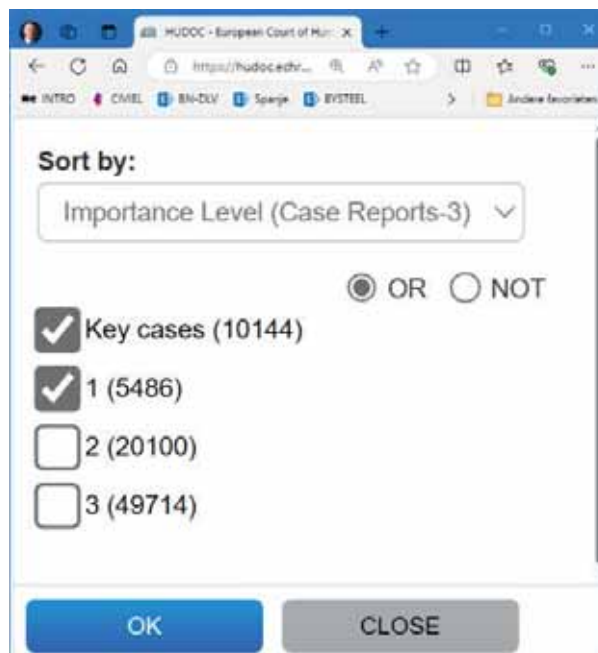
Dat roept natuurlijk de vraag op bij wie dat belegd moet worden. Moet de instantie die een uitspraak bevestigt of vernietigt de eerdere uitspraak aanvullen met een verwijzing naar de uitspraak in hoger beroep of cassatie of moet de instantie waarvan een uitspraak bevestigt of vernietigd wordt dat doen? Of kan dit geautomatiseerd worden? Dit is een organisatorische vraag. Om meer en verantwoord te publiceren moeten niet alleen de middelen worden ontwikkeld, maar ook de werkprocessen moeten op orde zijn.

3.8. Importance level

Bij de interviews heeft het programmateam een prototype van een nieuw zoekscherm getoond. Daarin was een 'relevantievinkje' opgenomen. Dit werd door de geïnterviewden overwegend negatief ontvangen. Zij gaven aan dat relevan-

tie afhankelijk is van de individuele zoekvraag, dat de definitie van relevantie en de criteria om een uitspraak als relevant te classificeren niet duidelijk zijn en het niet aan de Rechtspraak is om daarover een oordeel te vellen.

Een vorm van relevantievinkjes is in gebruik bij het EHRM. Het hof hanteert vier niveaus van belangrijkheid. Het gaat daarbij om de vraag in hoeverre een uitspraak rechtsvormend is. Bij het zoeken van uitspraken van het EHRM kan men bijvoorbeeld zoeken op alles of alleen de volgens het EHRM zelf belangrijkste zaken aanvinken.

Op de website van het EHRM¹⁹ is dit systeem toegelicht.

Dat de gebruikers van rechtspraak.nl een 'relevantievinkje' overwegend negatief hebben ontvangen begrijp ik wel. Het zou dan gaan om een vinkje dat alleen aan en uit kan staan. Ik vraag me af wat gebruikers zouden hebben gevonden van een genuanceerdere relevantieaanduiding van de rechtspraak zelf. Stel bijvoorbeeld dat zowel de

Belangniveau:

- 1: uitsluitend van belang voor partijen;
- 2: ook van belang voor (groepen van) anderen dan partijen;
- 3: van groot belang voor (groepen van) anderen dan partijen;
- 4: groot maatschappelijk belang;
- 5: zeer groot maatschappelijk belang.

Rechtsvormingsniveau:

- 1: geen rechtsvorming, geheel conform geldend recht, 'dertien in een dozijn';
- 2: mogelijk interessant omdat soortgelijke zaak niet vaak voorkomt;
- 3: bevat enige rechtsvorming;
- 4: in belangrijke mate rechtsvormend;
- 5: in zeer belangrijke mate rechtsvormend.

juridische als de maatschappelijke relevantie zouden worden aangegeven op een vijf puntsschaal, bijvoorbeeld: Dit zou meer inzicht geven dan een 'relevantievinkje' dat slechts twee opties heeft: wel of niet relevant. Ik denk dat zo'n relevantieaanduiding bij de gebruikers meer kans gemaakt zou hebben. Maar het programma heeft die weg niet gekozen. Dat is jammer, want de rechter die een uitspraak doet, zal deze meestal tamelijk makkelijk op deze vijf puntsschalen kunnen plaatsen en dat zal zoekers van rechtspraak zeker kunnen helpen om heel wat 'hooi' uit de zoekresultaten te filteren.

Hoe dicht bij de bron (de rechter die de uitspraak doet) metadata aan een uitspraak worden toegevoegd, des te hoger de kwaliteit daarvan. Ik ben dan ook niet zo gecharmeerd van het idee om de publicatie van uitspraken te centraliseren en daarmee een apart onderdeel van de Rechtspraak te belasten. Houd het zo dicht mogelijk bij de rechters die de uitspraken doen, zou ik zeggen.

3.9. De MARC-score

Een nadeel van het toekennen van relevantiescores is de menselijke factor. Marc van Opijnen zegt in zijn proefschrift: *'menselijke beoordelaars van relevantie(maatstaven) zijn vaak verdeeld en inconsistent, en objectivering blijkt bijzonder lastig.'*²⁰ Dat is natuurlijk waar. Is een geautomatiseerd systeem misschien beter? Een van de aanbevelingen van het onderzoeksrapport luidt om nader onderzoek te doen naar de door Marc van Opijnen in zijn proefschrift ontwikkelde MARC-score:²¹ een statistisch algoritme waarmee het juridisch belang van rechterlijke uitspraken kan worden berekend op basis van de mate waarin een uitspraak door domeinspecialisten belangrijk wordt gevonden. Het voert te ver deze methode hier samen te vatten. Van Opijnen gebruikt drie verschillende methoden, afhankelijk van hoeveel tijd verstreken is sinds de publicatie van de uitspraak op rechtspraak.nl. Zijn methode mondt uit in een score op een vijf puntsschaal: MARC-1 voor de triviale uitspraken tot MARC-5 voor de *landmark cases*.

3.10. Relevantie op basis van verwijzingen

Het programma heeft niet gekozen voor het gebruik van deze MARC-score. Voor het verbeteren van de vindbaarheid van relevante uitspraken wordt een aantal maatregelen genomen. Naast het al genoemde verbeteren van de zoekfunctionaliteit en de inhoudsindicatie wordt gedacht aan een systeem waarin de gebruiker aan verschillende knoppen kan draaien om de meest relevante uitspraken te vinden, door bijvoorbeeld een bepaalde periode en bepaalde instanties te kiezen, maar ook door te sorteren op het aantal verwijzingen. Om een indruk te krijgen van welke verwijzingen er nu al geregistreerd zijn, loont het

de moeite eens een recente uitspraak te openen die veel aandacht heeft getrokken en dan op 'verrijkte uitspraak' te klikken. Het aantal verwijzingen (vooral de inkomende verwijzingen, zoals annotaties en andere aankondigingen in de vakliteratuur, maar ook verwijzingen in andere latere uitspraken) is een indicatie voor het belang van een uitspraak. Deze aanpak is te beschouwen als een *light*-versie van de MARC-score.

Een probleem bij het baseren van relevantie op verwijzingen is wel dat een uitspraak plotseling zijn relevantie kan verliezen. Dat kan zich voordoen als een voorheen toonaangevende uitspraak wordt overschaduwd door nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld als de Hoge Raad (of welke andere rechter ook) omgaat, of als nieuwe wetgeving van kracht wordt die afwijkt van eerdere rechtspraak. Dan zou je als gebruiker natuurlijk het liefst willen dat uitspraken waarin de oude opvatting was neergelegd niet of als veel minder relevant verschijnen en dat er ook een relatie wordt gelegd met de uitspraak waarin de rechter is omgegaan of met de nieuwe wetgeving. Maar dat gebeurt niet automatisch als relevantie wordt gebaseerd op verwijzingen, want de verwijzingen vervallen niet als de Hoge Raad omgaat of als de wetgever de zaken anders regelt dan in eerdere rechtspraak was vervat. Maar misschien moeten we wel aanvaarden dat dit nu eenmaal een beperking is van een jurisprudentiedatabank. De gebruiker zal de zoekresultaten altijd moeten interpreteren vanuit zijn/haar actuele kennis van het recht.

4. Conclusie

De Rechtspraak streeft er niet naar 'alle uitspraken' te gaan publiceren en dat moeten we ook helemaal niet willen. Het streven is wel alle uitspraken met maatwerkmotivering te gaan publiceren. Het percentage van die uitspraken dat gepubliceerd wordt ligt nu op 13% en stijgt gestaag, maar de ambitie 'publiceren, tenzij' is nog een zaak van lange adem.

Naarmate het aantal uitspraken dat wordt gepubliceerd toeneemt, is het ook belangrijker dat de mogelijkheden voor de gebruiker om de meest relevante uitspraken te vinden verder ontwikkeld worden. De ambitie om ook daar verbeteringen door te voeren is er. Bij elk van de thans toegevoegde metadata zijn verbeteringen in het toegepaste systeem mogelijk. Een door de rechter zelf gegeven relevantiescore verdient heroverweging. Een relevantie op basis van verwijzingen kan ook helpen. Maar met technische oplossingen alleen is de ambitie niet te verwezenlijken. Het zal ook de onverminderde inzet van de medewerkers van de Rechtspraak op elk niveau vergen om de ambities van het programma '*Meer én verantwoord publiceren*' waar te maken. ●

16. Wie in een uitspraak op rechtspraak.nl op 'verrijkte uitspraak' klikt en vervolgens in de uitspraak op een artikel, en daarna op 'toon meer' krijgt een overzicht van de beschikbare versies van het wetsartikel. Dat helpt natuurlijk, maar lost het probleem van vervallen of verplaatste artikelen niet op.

17. Zie ook L. van der Wees, *Column: Beste*

Rechtspraak, een paar vragen..., recht.nl/189299/column-beste-rechtspraak-een-paar-vragen (vraag 4).

18. Art. 2 lid 2 Besluit selectiecriteria uitsprakendatabank Rechtspraak.nl luidt: *Een uitspraak wordt altijd gepubliceerd indien: (...) b. binnen dezelfde rechtsgang reeds een uitspraak in eerdere of latere aanleg is gepubliceerd;* (rechtspraak.nl/

Uitspraken/Paginas/Selectiecriteria.aspx).

Hierbij is niet bepaald dat onderlinge verwijzing moet plaatsvinden. Dit is wel de norm in de Aanbeveling R (95)11 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa (Appendix I, III. General principles, 4. Upholding or quashing of court decisions).

19. echr.coe.int/documents/d/echr/

HUDOC_FAQ_ENG, geraadpleegd 4 januari 2025.

20. M. van Opijnen, *Op en in het web: Hoe de toegankelijkheid van rechterlijke uitspraken kan worden verbeterd*, (diss Amsterdam UvA), 2014, p. 353, hdl.handle.net/11245/1.408882.

21. MARC staat hier voor Model for Automated Rating of Case law.